

Sambucus nigra f. *laciniata* (West.) Schwer [*Sambucus nigra* f. *laciniata* (L.) Zabel]

Nahajališči redke oblike črnega bezga v alpskem in submediteranskem delu Slovenije

Localities of a rare form of *Sambucus nigra* in Alpine and sub-Mediterranean part of Slovenia

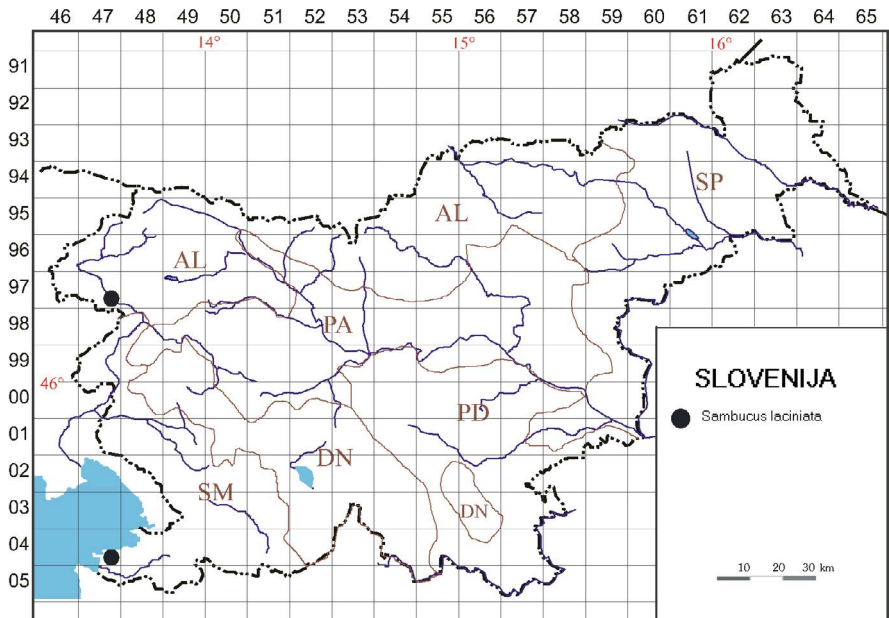
9747/4 (33T UM92) Slovenija, Primorska, Julijske Alpe, Kobariško, Libušnje, pobočje Špika, v vrzeli drugotnega gozda belega gabra (*Ostryo-Fagetum* / *Asperulo-Carpinetum*), 520 m n. m. Leg. & det. I. Dakskobler, 18. 4. 2023, herbarij LJS.

0447/4 (33T UL94) Slovenija, Primorska, Istra, Strunjan, ob stezi nad Salinero, v smeri proti Pacugu, grmišče na gozdni poseki, 60 m n. m. Leg. & det. I. & L. Dakskobler, 27. 9. 2023, herbarij LJS.

Črnega bezga, ki bi imel lihopernate liste, pri katerih so tudi lističi pernato deljeni (razrezani, nacepljeni), do leta 2023 nisem poznal. Prvič sem ga opazil spomladi tega leta v majhni gozdni vrzeli nad vasjo Libušnje, pod hribom Špik, in nabral poganjek za herbarij. Rase na pobočnem grušču (apnenec z rožencem), v drugotnem gozdu belega in črnega gabra ter gradna, na rastišču toploljubnega bukovja (*Ostryo-Fagetum*).

Jesen istega leta sva z ženo Ljudmilo opazila prav tako obliko črnega bezga ob poti iz Strunjana (Salinere) v Pacug. Več metrov visok primerek raste v grmišču, ki je nastalo na manjši gozdni poseki, skupaj z lovorjem (*Laurus nobilis*), smokvovcem (*Ficus carica*) in robido (*Rubus fruticosus* agg.) – sliki 2 in 3. Le nekaj metrov stran raste podobno visok grm črnega bezga, z zanj običajnimi lističi. Ta je tudi plodil, deljenolističasti pa plodov ni imel. Geološka podlaga je fliš, poseka je na rastišču gozda puhastega hrasta in črnega gabra (*Aristolochio luteae-Quercetum pubescentis*), ki je ohranjen naprej ob poti proti Pacugu.

Črni bezeg s pernatodeljenimi lističi obravnavajo predvsem vrtnarske knjige (VUKIČEVIĆ 1982: 720–721: forma 'laciniata', BRICKELL 1996: 930: 'Laciniata', sin. f. *laciniata*). V preglednih florah nekaterih držav so primerki z deljenimi lističi zgolj kratko omenjeni v opombi, ne da bi imenovali njihov taksonomski rang: HESS & al. (1980: 312), PIGNATTI & al. (2018: 635), v drugih pa je rang imenovan: HEGI (1913–1918: 240): var. *laciniata* L., AICHILE & SCHWEGLER (1995: 488): f. *cannabinifolia* Kirchn. (ki naj bi ustrezala vrtnarski formi *laciniata*), AESCHIMANN & al. (2004: 378): *S. nigra* var. *laciniata*. Zdaj veljavno ime te oblike po referenčni podatkovni bazi GBIF je *Sambucus nigra* f. *laciniata* (West.) Schwer (*Sambucus nigra* f. *laciniata* (West.) Schwer in GBIF Secretariat 2023), ki ga po nasvetu prof. Roberta Brusa, ki nam je podatek iz referenčne baze posredoval, uporabljamo v tej notici.

Slika 1: Nahajališči forme *Sambucus nigra* f. *laciniata* v Sloveniji (podatkovna baza FloVegSi, SELIŠKAR & al. 2003).

Figure 1: Localities of form *Sambucus nigra* f. *laciniata* in Slovenia (database FloVegSi, SELIŠKAR & al. 2003).

Slika 2: Črni bezeg (*Sambucus nigra* f. *laciniata*) s pernato deljenimi lističi ob gozdni poti nad Strunjanom (Salinero) proti Pacugu. Foto: I. Dakskobler.

Figure 2: *Sambucus nigra* f. *laciniata*, above Strunjan, near the path to Pacug. Photo: I. Dakskobler.

Slika 3: Grmišče, v katerem raste deljenolističasta oblika črnega bezga (*Sambucus nigra* f. *laciniata*) pri Strunjanu. Foto: I. Dakskobler.

Figure 3: Shrubland with *Sambucus nigra* f. *laciniata* near Strunjan. Photo: I. Dakskobler.

Nedvomno je črni bezeg s pernato deljenimi lističi poznan predvsem v vrtnarstvu in najbrž ga vzgaja tudi katera od vrtnarj v Sloveniji. Ni nam znano, da bi za našo državo kdo poročal o spontanem pojavljanju tega različka zunaj gojitve (pri čemer spletnih objav in spletnih strani, ki jih ima zdaj v Sloveniji že precej botanikov, ne spremljamo, prav tako ne poznamo botanične dejavnosti tujcev, ki zadnja leta obiskujejo Slovenijo in svoje botanične najdbe objavljajo na spletu ali v knjigah).

Neimenovani recenzent nas je opozoril na morebitni ekološki pomen te oblike in domnevo, da bi bila deljenolističasta oblika lahko konkurenčnejša v toplejšem in bolj suhem podnebju. Meni, da sprememba v deljenosti – velikosti lističev lahko vodi v spremembo razmerja med površino in prostornino, kar lahko vpliva na evapotranspiracijo. Po našem vedenju je črni bezeg ekološko zelo prilagodljiva vrsta. V Sloveniji je splošno razširjen prav v vseh njenih pokrajinah z nahajališči od nižine do podvisokogorskega pasu (20 m ali celo manj do 1450 m). Raste na različni geološki podlagi, a navadno na vsaj nekoliko svežih tleh. Ne uspeva na skrajnih rastiščih, na zelo suhih ali zelo vlažnih tleh in nad zgornjo gozdno mejo v gorah. Na obeh nahajališčih obravnavane forme so rasli tudi primerki z običajnimi lističi. Nahajališče ob morju je v toplem podnebju z manj padavinami, a tla so flišna, evtrična in zadržujejo dovolj vlage. Nahajališče v južnih Julijskih Alpah je v hladnejšem podnebju, na prisojnem pobočju in razmeroma plitvih tleh, a v okolju z bistveno več padavinami. Morda bi se spremenjenim podnebnim razmeram (višji temperaturi, manjši količini padavin)

deljenolističasta forma dejansko lahko bolje prilagodila kot tipska oblika. A ta prva je očitno zelo redka in na podlagi le dveh nahajališč o tem ne moremo soditi. Tudi dva zelo podobna grahovca, *Lathyrus vernus* subsp. *vernus* in *Lathyrus vernus* subsp. *flaccidus*, ki se razlikujeta predvsem po obliki lističev (drugi ima navadno ožje in daljše, ozko suličaste ali črtalaste) po naših izkušnjah pogosto rasteta na enakih ali podobnih rastiščih.

Skoraj gotovo se oblika (forma) črnega bezga s pernato deljenimi lističi pojavlja v Sloveniji še kje drugje v naravnem okolju, kot jo že dolgo opažajo v nekaterih drugih evropskih državah. Vprašanje je, ali je takim oblikam potrebno posvetiti večjo pozornost in njihova nahajališča zapisovati v podatkovnih bazah. Običajno je pri kartiranju in v določevalnih ključih najnižji rang podvrsta, forme (oblike) in varietete (različice) omenjamo le pri nekaterih vrstah, kadar gre za posebnosti, na primer endemite (v Sloveniji je taka posebnost Hladnikov volčič, *Scopolia carniolica* f. *hladnikiana*). Presojajo, ali deljenolističasti črni bezeg zasluži takšno pozornost (ali vsaj omembo) prepuščamo taksonomom, avtorjem bodoče nove izdaje Male flore. Notico smo napisali kot povabilo botanikom, ki berejo našo revijo, da nam morebitne svoje najdbe te posebne oblike črnega bezga v naravnem okolju sporočijo in jih lahko objavimo v Novih nahajališčih.

ZAHVALA

Iskrena hvala prof. dr. Robertu Brusu za posredovane spletne povezave, ki vsebujejo zdaj veljavno ime obravnavane oblike, in dr. Branku Vrešu za iskanje njenih avtorskih citatov, vnos v bazo FloVegSi in pomoč pri literaturnih virih.

LITERATURA

- AESCHIMANN, D., K. LAUBER, D. M. MOSER & J.-P. THEURILLAT, 2004: Flora alpina. Bd. 2: *Gentianaceae–Orchidaceae*. Haupt Verlag, Bern, Stuttgart, Wien. 1188 pp.
- BRICKELL, C. (ed.), 1996: The Royal Horticultural Society. A–Z Encyclopedia of Garden Plants. Volume 2: K–Z. Dorling Kindersley, London – New York – Stuttgart – Moscow. 1080 pp.
- HEGI, G., 1913–1918: Illustrierte Flora von Mittel-Europa. 1. Auf., Bd. VI/1, Carl Hanser, München. pp. 237–240.
- HESS, E. H., E. LANDOLT & R. HIRZEL, 1980: Flora der Schweiz und angrenzender Gebiete. 2. Aufl. Band 3, Birkhäuser, Basel, Stuttgart. p. 312.
- PIGNATTI, S., GUARINO, R. & M. LA ROSA, 2018: Flora d' Italia. Vol. 3, 2. Ed., Edagricole, Milano-Bologna. p. 635.
- SELIŠKAR, T., B. VREŠ & A. SELIŠKAR, 2003: FloVegSi 2.0. Računalniški program za urejanje in analizo bioloških podatkov. Biološki inštitut ZRC SAZU, Ljubljana.
- VUKIČEVIĆ E., 1982: Dekorativna dendrologija. 2. izdanje. Univerzitet u Beogradu. 781 pp.
- Sambucus nigra* f. *laciniata* (West.) Schwer in GBIF Secretariat (2023). GBIF Backbone Taxonomy. Checklist dataset <https://doi.org/10.15468/39omei> accessed via GBIF.org on 2023-11-22.